

ความคิดเกี่ยวกับ ร่างกายของคนไทย

วิมาลา ศิริพงษ์*

* อาจารย์ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก ความจนบันนี้มีวัดถูประสึคและความหมายที่จะสำรวจความคิดและพฤติกรรมเกี่ยวกับร่างกายที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย โดยมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่า ในสังคมไทย “ถือ” กันว่าร่างกายมีความสำคัญ หรือมีความคิดถึงส่วนต่าง ๆ ของร่างกายนี้มาก มีส่วนสำคัญต่อการสร้างระบบความคิด ซึ่งมีผลกลับมาเป็นตัวกำหนดและควบคุมรูปแบบในการจัดการ (manage) เกี่ยวกับร่างกายของตนเอง รวมทั้งพฤติกรรมในการมีความสัมพันธ์ติดต่อระหว่างกันในสังคมด้วย

ในเบื้องต้นของบทความ จะกล่าวถึงความหมายที่คนไทยให้แกerrangeray ของตนออกเห็นอไปจากความหมายในทางภาษาภาพ อันทำให้ร่างกายของคนไทยมีสภาวะที่เป็น “social body” ขึ้นมา ต่อจากนั้น ก็จะพยายามนำเอาความคิดเรื่อง “dirt” และเรื่อง “pollution” ของ Mary Douglas เข้ามาเป็นกรอบในการพิจารณาข้อมูลทางความคิดและพฤติกรรมในด้านนี้ ข้อสรุปจากการศึกษา อาจนำไปสู่ค่าอธิบายเกี่ยวกับความคิดพฤติกรรมเกี่ยวกับร่างกายของคนไทยได้บ้างในบางแห่งมุน

ความหมายที่คนไทยให้แก่ร่างกายของตน

ในการเดิบโตและได้รับการอบรมเลี้ยงดูภายใต้สังคมไทย เราจะพบว่าการอบรมลั่งส่อนเกี่ยวกับอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นศีรษะ, บ่า, แขน, ขา, มือหรือ เท้า นั้นมีได้เป็นไปตามลักษณะทางกายภาพ อันได้แก่ การใช้อวัยวะส่วนนั้นๆ ทำหน้าที่ไปตามความเหมาะสมหรือความถนัดเพียงอย่างเดียว แต่เราจะได้รับการสั่งสอนให้รู้จักเลือกที่จะใช้อวัยวะบางส่วนกระทำการเพียงบางอย่างเท่านั้น ตัวอย่างเช่น เราใช้เท้าทั้งสองในการเดินหรือวิ่ง ตามลักษณะทางกายภาพที่กำหนดอยู่อย่างแน่นอน เช่นเดียวกันกับมนุษย์ในสังคมอื่นๆ ทั่วโลก แต่เราจะห้ามใช้เท้าเดินหรือใช้ลิขสิทธิ์ให้ผู้อื่นแทนการกระทำการ เช่นนั้นด้วยมือ แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่มือเอื้อมไม่ถึงและสามารถใช้เท้ากระทำการได้นัดกว่าก็ตาม

นอกจากนี้ เราจะพบว่า เราได้รับการอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับความสำคัญของอวัยวะบางส่วนเป็นพิเศษ อาทิเช่น ศีรษะ เราจะไม่สามารถสัมผัสแตะต้องศีรษะของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่มีวัยรุ่น คุณวุฒิ หัดเทียม หรือ สูงกว่าเราได้ ไม่ว่า จะในสถานการณ์ใด หรือ ด้วยความรู้สึก หรือเจตนาใดๆ ก็ตาม ในขณะที่สังคมของชาติจะนัดกันอนุญาตให้กระทำการส่องส่องสืบก่อความไม่สงบได้โดยเสรี ความแตกต่างทางความคิดนี้ แสดงให้เห็นว่า คนไทยและสังคมไทยได้สร้างความหมายบางอย่างขึ้นให้แก่ร่างกายคน นอกเหนือไปจากความหมายทางกายภาพคนในสังคมไทยซึ่งประกอบไปด้วยโครงสร้าง 2 ส่วนที่ช้อนกันอยู่ คือ “โครงสร้างทางกายภาพ” ที่ควบคุมและกำหนดพฤติกรรมให้เป็นไปตามธรรมชาติของโครงสร้างร่างกาย กับ “โครงสร้างทางความหมาย” ที่ถูกกำหนดขึ้นจากระบบความคิดบางประการ ซึ่งมีผลให้วางกายของคนไทยเกิดความหมายทางสังคมขึ้น อาทิเช่น ศีรษะเป็นส่วนสำคัญของร่างกายที่คนในสังคมยอมรับ และมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการยอมรับนั้น คือ หลีกเลี่ยงการสัมผัสจับต้อง หรือแม้แต่กล่าวถึงโดยไม่จำเป็น ความหมายทางสังคมของร่างกายของคนไทยจึงมีผลในการกำหนดแนวทางและพฤติกรรมเกี่ยวกับร่างกายของคนและการปฏิบัติต่อตนเอง และผู้อื่น ด้วย

ความหมายทางสังคมที่คนไทยให้แก่ร่างกายของตนนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ยึดถือกันอยู่ทั่วไปในสังคม โดยจะปรากฏอยู่ในรูปของระบบความคิดที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ส่วนแรก ได้แก่ ข้อกำหนดเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนในสังคมที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อร่างกายของตน และผู้อื่น ส่วนที่สอง ได้แก่ ข้อห้ามเพื่อที่จะขัดหรือป้องกันพฤติกรรมอันจะนำมาซึ่งความมัวหมองต่อความสำคัญ หรือความศักดิ์สิทธิ์

ของร่างกาย และส่วนที่สาม ได้แก่ บทลงโทษที่จะมีผลในการตอกย้ำความสำคัญของข้อห้ามนั้น ๆ องค์ประกอบทั้งสามนี้ อาจมีความเข้มข้น หรือรุนแรงแตกต่างกันไปตามความคิดความเชื่อของคนแต่ละกลุ่ม หรือในคนแต่ละระดับชั้นในสังคม อาทิเช่น ในระดับสามัญ คือระดับ “ชาวบ้าน” ทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะภูมิภาคใดในประเทศไทย จะพบร่วมกับการถ่ายทอดปลูกฝังความหมายทางสังคมของร่างกายคนให้แก่คนในสังคมของตนในรูปแบบของ “ข้อห้าม - คำสอน” ซึ่งมีเชือเรียกด่ากันออกไปแต่ละห้องถิน เช่น ภาคเหนือ เรียก กฎข้อต่อ ภาคอีสาน เรียกจะล่า เป็น สำหรับภาคกลาง คำสอนเกี่ยวกับร่างกายที่แพร่หลายอยู่ในหลาย ๆ จังหวัด คือ สวัสดิรักษा, ข้อห้ามคำสอน เหล่านี้ อาทิเช่น ชาลักษณ์ของอีสานที่ว่า “ห้ามใช้ดินเชี่ยลือผ้า” หรือ ภาคกลาง เชื่อว่า “ห้ามสะ phạmเวลา ตะวันจะตกดิน” หรือ “ห้ามเอาสายพอก หรือ สายผ้านุ่งเป็ดหน้า” เหล่านี้ มักมีบทลงโทษ กำหนดมาด้วย ซึ่งมักจะอยู่ในรูปแบบของการเกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นแก่ร่างกาย เช่น เป็นอัปมงคล เกิดความเจ็บป่วยหรือ “หวัณ” หนี้หายไปจากร่างกายหากเจ้าของร่างกระทำการผิดเพี้ยน ข้อห้ามคำสอน เหล่านี้ เช่น แต่ถ้าเป็นระดับพิเศษ เช่น กับคนบางกลุ่มที่สังคมพิจารณา ว่าเป็นผู้มีสถานภาพพิเศษกว่ากลุ่มคนทั่วไป เช่น กลุ่มภักดีรัชและพระราชนครซึ่งมีความหมาย เกี่ยวกับร่างกายที่ละเอียดอ่อน และมีความสำคัญต่อระดับของความศักดิ์สิทธิ์ ข้อกำหนด พฤติกรรมเกี่ยวกับร่างกาย และข้อห้ามบางประการที่จะรักษาความศักดิ์สิทธิ์นั้น จะ ปรากฏอยู่ในรูปที่เป็นหลักเกณฑ์ที่มั่นคง เช่น อยู่ในรูป “กฎหมายเทียรบาล” และจะ ประกอบไปด้วยบทลงโทษที่เฉียบขาด เช่น กฎหมายเทียรบาลข้อห้ามล่าสัตว์ถึง กรณีเรื่องประเทียบ (คือเรื่องของ “ฝ่ายใน” เช่น พระมหาเส ล่ ล ให้ชัดมะพร้าวไปให้แก่ ห้าม “ช่วย ให้รอด” คือ ห้ามเข้าไปช่วยเหลือโดยถูกเนื้อต้องด้วย ใครผิดเพี้ยน มีโทษถึงประหารชีวิต (กรมคุลปกรรม กฎหมายตราสามดวง : 2521)

ข้อที่น่าสังเกตคือ ความแตกต่างกันระหว่างบทลงโทษของทั้ง 2 กรณี ในขณะที่ข้อกำหนด-ข้อห้ามของกลุ่มคนระดับพิเศษ มีการกำหนดลงไว้แน่นอนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร อีกทั้งยังตอกย้ำด้วยบทลงโทษอันรุนแรงเด็ดขาด แต่สำหรับข้อห้ามคำสอนของระดับสามัญนั้นนอกจากมีลักษณะเพียงห้ามปราบปรามตักเตือนสั่งสอน ซึ่ง ประกอบด้วยบทลงโทษอันค่อนข้างแหลมคม เช่น ความเจ็บป่วย ซึ่งอาจจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ แล้ว หากผิดเพี้ยนหรือทำผิดไป ยังมีการแก้ไขได้อีกด้วย เช่น ภาคเหนือ จะมีบทสรุป ที่เรียกว่า “สูตรถอนขี้ด” ไว้สำหรับผู้ที่ทำผิดขี้ดไปแล้วหรือ ภาคกลาง จะมีการ “เรียก ขัวญ” กลับมายังร่าง ความยืดหยุ่นเหล่านี้ ทำให้การสืบทอดความเชื่อ หรือความหมาย เกี่ยวกับร่างกายของคนไทยไม่มั่นคงนัก และมีการ “กลาย” ไปได้ในภายหลัง

ต่อไปนี้จะเป็นการพิจารณาถึงความคิดเกี่ยวกับร่างกายของคนไทย เพื่อ พยายามศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบความคิดนี้ทั้งในด้านรายละเอียดและ ความเป็นมา

ความคิดเกี่ยวกับร่างกายของคนไทย

๑ ตามทัศนะของ Mary Douglas มนุษย์มีคุณสมบัติของการเป็น “classification man” กล่าวคือ มนุษย์จะสร้างระบบของความสัมพันธ์ระหว่างตนเชิงกับสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยการ classify ประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิต แล้วจัดระเบียบที่เข้ากับโครงสร้างของความคิดที่มีอยู่ในใจของตน การที่มนุษย์กำหนด หรือตีกรอบโครงสร้างความคิดของตนไว้หลังดังนี้ เมื่อมีประสบการณ์ใดที่ผิดเพี้ยนออกจากโครงสร้างที่วางไว้ จึงถูกมองเป็นสภาพของความไม่ร่างเรียบซึ่ง Douglas กล่าวถึง โดยใช้คำว่า “Dirt”

ความคิดเรื่องร่างกายของคนไทย ก็ม่าจะพิจารณาว่าเป็นผู้คนได้ยังกัน ทั้งนี้โดยมองว่า คนไทยได้สร้างระบบความคิดเกี่ยวกับการจัดการอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ไว้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นในแข็งของความสำคัญ หรือ การหนักที่ โดยวางแนวทางความคิด และการปฏิบัติให้เป็นกฎเกณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เมื่อมีพฤติกรรมใด หรือสภาพการณ์ใดๆ ที่ไม่สอดคล้องหรือไม่สามารถจัดประเภทเข้ากับโครงสร้างที่กำหนดไว้ได้ ก็เกิดเป็นภาวะที่ขาดระเบียบ และจะมองว่าเป็นลิสท์ “ผิด” จากกฎเกณฑ์หรือความเชื่อของสังคม

การนำเอา concept เรื่อง “dirt” มาช่วยในการพิจารณาความคิดเกี่ยวกับร่างกายของคนไทย อาจทำให้เราสามารถจำแนกความคิดนี้ จากระดับกว้าง ลงไปสู่ ระดับที่เฉพาะเจาะจงขึ้นได้เป็น 3 ระดับ คือ

- 1) เรื่อง “dirt” หรือ ความหยาบ
- 2) เรื่องของ “pollution” หรือ ผลกระทบของร่างกาย และ
- 3) เรื่องของ “danger” หรือ ภัยอันตรายของร่างกาย

เรื่องของ “dirt” หรือ ความหยาบ

Douglas รับเอาคำนิยามของคำว่า “dirt” จากความคิดของ Lord Chesterfield ที่นิยามว่า “matter out of place” มาใช้ การใช้คำนิยามอันน่าจะตรวจกับความหมายของคำไทยว่า “ผิดที่ผิดทาง” ทำให้เห็นว่าเรื่องของ dirt มีสภาพเป็นโครงสร้างทางความคิดที่ประกอบไปด้วยของค์ประกอบ 2 ส่วน คือ

การจัดลำดับทางความสัมพันธ์ (a set of order relation) และ การละเมิดหรือขัดแย้งต่อระบบความสัมพันธ์ที่จัดไว้แล้วนั้น (a contravention of that order)

เรื่องของ “dirt” ตามนัยยะของ Douglas จึงได้แก่ สภาพการณ์ที่ลิสท์ได้ลิสท์หนึ่ง หรือพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง หรือ สภาพการณ์หนึ่ง เข้าไปประกายอยู่อย่างผิดที่ผิดทางในระบบใดๆ ก็ตาม ที่ได้มีการจัดระเบียบไว้อย่างลงตัว คือ มีการจัดวางต่ำ-

แผนผังแห่งที่ขององค์ประกอบภายในระบบนั้น รวมทั้งลำดับความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบต่อ กัน ไว้อย่างลงตัวแล้ว สิ่งนั้น พฤติกรรมนั้น หรือสภาพการณ์นั้นที่เข้าไป ปรากฏในระบบดังกล่าว จึงกลายเป็นสิ่งที่ไม่พึงปราศนาและจะถูกกันออกจากระบบ นั้น

การเลือกใช้คำว่า “ หยาบ ” สำหรับความหมายของ “ dirt ” ในที่นี้ เป็น เพราะผู้เขียนเห็นใจว่า การที่เราจะทำสิ่งหนึ่งลิงโดยไปย่อมต้องใช้ความคิดพิจารณาถึง ความเหมาะสมหรือความควรไม่ควร ซึ่งต้องใช้ความละเอียดอ่อนมากช่วย พฤติกรรมที่ “ ผิดที่ผิดทาง ” ส่อให้เห็นถึงการขาดความละเอียดในการคิดและการกระทำ “ หยาบ ” ในที่นี้ จึงมีความหมายตามนี้

เมื่อนำความคิดเรื่อง “ หยาบ ” มาใช้กับร่างกายคน จะพบว่า ในสังคมไทย การพิจารณาอวัยวะเพลส่วนของร่างกายว่า เป็นของสุสheel หรือ ต่า นั้น ไม่ได้อยู่ที่ลักษณะ หรือคุณสมบัติ หรือ การใช้งานของอวัยวะนั้น ๆ แต่เป็นพระเราได้ classify ร่างกาย ของเราเอง โดยกำหนดโครงสร้างทางความคิดขึ้นมาว่า อวัยวะส่วนใดมีความสำคัญ เพียงใดและควรใช้ทำอะไร ความหยาบ จะเกิดขึ้น เมื่อเราใช้อวัยวะของร่างกายผิด ไปจากที่เราได้กำหนดไว้ ตัวอย่างเช่น คนไทยจะมีความเชื่อเรื่องความสำคัญของศีรษะ คือถือว่าศีรษะเป็น “ ของสุส heel ” มีความสำคัญและความคัดหลัง ความสำคัญของร่างกาย นั้นดูจะลดเหลือกันลงมาตามลำดับตามด้านบนของอวัยวะ คือ จากสูงสุด คือ “ ศีรษะ ” ลงมาจนถึง “ ต่า ” คือเท้า คนไทยจะมีความระมัดระวังที่จะหลีกเลี่ยง การสัมผัสจับต้องส่วนของร่างกายผู้อื่นที่ถือว่าเป็นสุส heel เช่น ตามร้านทำผมทั่ว ๆ ไป เวลาที่เข้าจะเริ่มทำผมให้กับลูกค้า ก็มักจะยกมือขึ้นไหว้เป็นเชิงขออนุญาตและขอโทษที่ จะต้องจับต้องศีรษะของลูกค้าเสียก่อน โดยเฉพาะลูกค้าที่มีวัยสูงกว่าตน บ่าหรือไหล่ ก็ เป็นอวัยวะที่คนไทยให้ความสำคัญยิ่งกัน การจับบ่า หรือ ตบบ่า หรือเดินโนบบ่ากัน ในหมู่คนไทย จึงต้องเป็นการกระทำระหว่างผู้ที่สนิทสนม หรือมีความนับถือกันในด้านวัย วุฒิ คุณวุฒิ จริง ๆ ส่วนเท้าซึ่งเป็นอวัยวะที่ “ ถือ ” กันมากที่สุดอีks ส่วนหนึ่ง แต่เป็น ไปในทางตรงข้ามกับศีรษะ คือ เราจะต้องระมัดระวัง ไม่ให้เท้าของเราไปสัมผัสถูกต้อง กับร่างกายผู้อื่นไม่ว่าจะส่วนใดก็ตามอย่างเด็ดขาด เพราะเท้าจะเป็นอวัยวะส่วนที่จะถูก พิจารณาว่า “ หยาบ ” มากที่สุด และเขายังที่สุดส่วนหนึ่ง ในสังคมไทย เพียงแค่การนั่ง เหยียดเท้าไปทางผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าเราไม่ว่าจะเป็น ชาติพุทธิ คุณวุฒิ วัยวุฒิ ก็เป็นการกระทำที่หยาบคายแล้ว การนั่งต่อหน้า “ ผู้ใหญ่ ” ในสังคมไทย จึงนิยมนั่งพับเพียบซึ่งถือว่าเป็นท่านซึ่งสุภาพเรียบร้อย ก็น่าจะเป็นด้วย เหตุผลที่ได้เก็บขาและเท้าไว้อย่างสวยงามและแนบชิดกับร่างกายตอนเข่งประการหนึ่ง ด้วย

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกายของ คนในสังคมไทย ในทางปฏิบัติหรือทางการแสดงออกนั้นเป็นเรื่องไม่ยากนัก แต่ปัญหา

อยู่ที่ เราจะสามารถอธิบายถึงที่มาของความเชื่อเรื่องลำดับขั้นความสำคัญของอวัยวะแต่ละส่วน อันจะเป็นที่มาของการจัดตั้งระบบโครงสร้างทางความคิดซึ่งเป็นบรรทัดฐานไว้เนื่องจาก

หากเรากลับไปพิจารณาความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง “ขวัญ” อันเป็นระบบความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดของกลุ่มคนไทย จากการศึกษาของนักวิชาการ พบว่า

“...ภาษาไทยถ้นต้นๆ ไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยในประเทศไทย จีน อินเดีย พม่า เวียดนาม ลาวฯลฯ ล้วนมีคำว่า “ขวัญ” (ขวัญ) ในอ้อยในภาษา เมื่อมันกันทั้งสิ้น คนไทยเหล่านี้บางกลุ่มไม่เคยติดต่อ กันเป็นเวลานานกว่า 700 ปี ดังนั้น การที่มีคำว่า “ขวัญ” ใช้อยู่ในภาษาเหมือนกัน ย่อมแสดงว่า “ขวัญ” เป็นมรดกทางภาษาและภาษาไทยโบราณเป็นมรดกที่สืบทอดมาตั้งแต่古 ในปัจจุบัน ได้รับไว้ก่อนที่จะแยกย้ายกันไป...”

(วิไลวรรณ : 2531)

คนไทย ไม่ว่ากกลุ่มใดจะมีความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ตรงกัน คือ เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนที่แฟงอยู่ในร่างกายมนุษย์ แต่จะมีผลให้เจ้าของร่างมีชีวิตชีวาและมีความปรกติสุขเมื่อได้ที่ “ขวัญ” หนีหายออกจากร่าง เจ้าของร่างจะล้มป่วย หรือ ประสบความเดือดร้อนด้วยประการต่างๆ ซึ่งจะต้องแก้ไขด้วยการทำพิธีเรียกขวัญกลับคืนมา

คนไทยต่างกลุ่มต่างก็มีความเชื่อเรื่องจำนวนและตำแหน่งที่ขวัญสถิตอยู่ในร่างกายของคนไปต่างๆ กัน B.J. Terwiel ซึ่งทำการสำรวจเรื่องนี้ในชาวไทยกลุ่มต่างๆ รายงานว่าจำนวนของขวัญในหมู่คนไทยกลุ่มต่างๆ มีตั้งแต่จำนวนน้อยๆ เช่น พาก Neua เชื่อว่ามี 5, พาก Tho เชื่อว่ามี 7 ในผู้ชาย และ 9 ในผู้หญิง ส่วนจำนวนที่พบมากที่สุดคือ 32 และยังมีจำนวน 33, 36, 62, 81, จนถึง 120 ซึ่งเป็นจำนวนสูงสุด

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเชื่อว่ามีขวัญอยู่จำนวนเท่าใดในร่างกาย คนไทยต่างกลุ่มต่างก็ไม่สามารถระบุตำแหน่งของขวัญในร่างกายของตนได้ครบถ้วนจำนวน หรือ ได้เป็นที่แน่นอนลงไปว่าอยู่ที่ใดบ้าง

ประเด็นที่น่าสังเกตุเกี่ยวกับที่อยู่ หรือตำแหน่งของขวัญในร่างกาย ก็คือ ประการแรกคนไทยที่ระบุตำแหน่งของขวัญในร่างกายตามความเชื่อของกลุ่มตนได้, จะครบหรือไม่ก็ตาม, จะต้องระบุถึง ขวัญที่ศีรษะด้วยที่หนีเสมอง ประการที่สอง คนไทยหลาย ๆ กลุ่ม จะเน้นความสำคัญของขวัญที่ศีรษะเป็นพิเศษ, บ้างก็เน้นด้วยจำนวน, บ้างก็เน้นที่ความสำคัญของขวัญ เช่น ในหมู่ชาวไทยที่เชื่อว่ามีขวัญถึง 120 ในร่างกายคน ชาวไทยในอีสานจะเชื่อว่ามีขวัญอยู่ที่ศีรษะ 30 ขวัญอกนั้นกระจายกันอยู่ตามร่างกาย สำหรับชาวไทยในภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งเชื่อว่าขวัญในร่างกายมีจำนวน 32 นั้น ก็เชื่อว่า ศีรษะเป็นที่อยู่ของขวัญที่สำคัญ และในภาษาไทย ก็พบคำเก่าแก่ที่เรียกกระดูกคอต่อของคนว่า “รากขวัญ” ซึ่งเป็นเครื่องสนับสนุนว่าศีรษะของคนนั้น เป็นที่อยู่ที่สำคัญที่สุดของขวัญ (Terwiel : 1980 : P.75)

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า สำหรับชาวไทยที่มีความเชื่อเรื่อง “ ขวัญ ” ในสังคม ควรจะถือว่าศิริ吉祥เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง ด้วยเหตุที่เป็นที่อยู่ของขวัญที่สำคัญที่สุด และความเชื่อที่ว่าขวัญ สามารถหนีออกจากร่างกายได้ อาจเป็นที่มีข้อห้ามในการจับ ต้อง หรือ “ เล่นหัว ” กัน

ระบบความเชื่อเรื่องขวัญ นี้ อาจถูกแทรกแซงหรือ เสริมด้วยความเชื่ออื่น ๆ ที่เข้ามา มีอิทธิพลต่อค่านไกแต่ละกลุ่มภัยหลัง เช่น เรื่องจำนวนของขวัญที่เชื่อกันในแต่ละ กลุ่มตัวเลขบางจำนวน อาทิ 32, 33 และ 36 มักถูกตีความหรือเคราะห์ว่าอาจเป็น อิทธิพลของความคิด หรือหลักบางประการของพุทธศาสนา หรืออินดู ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น จริง ก็อาจนำมารือบินายเรื่องลำดับขั้นความสำคัญของร่างกายคนได้เพิ่มเติมขึ้นจากเรื่อง ขวัญด้วยเดิม อีกด้วยอย่างหนึ่งคือ เรื่องของกษัตริย์ ซึ่งจะเป็นคนกลุ่มพิเศษ ในสังคมที่ มีความหมายของร่างกายที่ละเอียดอ่อนมากและมีความศักดิ์สิทธิ์ควบคู่อยู่เสมอ ความ ศักดิ์สิทธิ์อย่างพิเศษนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการรับอิทธิพลเดิม เรื่อง เทวภาค (divinity) ของผู้ปกครอง ซึ่งนักธุรกศาสตร์เห็นว่ามีความสำคัญในแฟลังญกลักษณ์ทาง การเมือง (political symbol) ที่จะแสดงว่าผู้ปกครองมีความเป็นอภิมหาชน์ คืออย่างใหญ่ สูงส่งกว่าคนทั่วไป (ข้อมูลนั้น : 2523: น 13-15) แต่ส่วนหนึ่งผู้เชี่ยวชาญคิดว่าจะมี “ ราช ” ความเชื่อเดิม คือเรื่อง “ ขวัญ ” หลงเหลืออยู่ด้วย โดยดูจากการเรียกชานกษัตริย์ของ ไทย ไม่ว่าจะเป็นคำว่า พระเจ้าอยู่หัว หรือในวรรณกรรมใช้พระปักเกศ พระผ่าน เกเล้า ฯลฯ ดูจะล่อความเคราะห์ทุนด้วยการเชิญเอาพระเจ้าแห่งนั้นนั่นไว้เหนือศีริ吉祥 อันถือเป็นส่วนสูงสุดแล้วของคนไทยทั้งล้วน ซึ่งท่ากับเป็นการให้ความคารพอย่างถึงที่ สุด

ผลของระบบความเชื่อเรื่องขวัญ ที่มีต่อสังคมไทย ได้สร้างลำดับขั้นทางความ สำคัญของร่างกายคนขึ้น จากศิริ吉祥ซึ่งถือกันว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่ขวัญสอดคล้องอยู่ ลงมา ตามอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายส่วนบน ซึ่งมักจะถูกระบุ ให้เป็นที่อยู่ของขวัญที่หนา แน่นกว่าส่วนกลาง ก็จะมีความสำคัญของลมมา ร่างกายส่วนล่าง ซึ่งไม่ควรพบว่ามี การระบุถึงที่อยู่ของขวัญมากนัก (ทางภาคอีสาน มีกล่าวถึงขวัญที่ขาบ้าง) ก็จะมี ความสำคัญน้อยลง อย่างไรก็ตามมีคนไทยกลุ่มที่ระบุว่ามีขวัญอยู่ที่หัว เช่น ลาว หรือ ไทดា ขอน้อกอีบ้ายได้ว่า ความเชื่อเรื่อง “ ขวัญ ” ของไทยว่าเป็น “ พลัง ” ที่ สำคัญยิ่งในด้านต่าง ๆ ให้แก่ร่างกายนั้น ประการหนึ่งคือ เป็นพลังให้แก่การทำงาน อย่างมีประสิทธิภาพ “ ขวัญ ” ที่นานาจะมีความหมายเพื่อการเดิน หรือการทำางาน อย่างแข็งแกร่ง หากกว่าจะเป็นความสำคัญในนัยยะเดียวกับขวัญที่ศีริ吉祥

การเกิดลำดับความสำคัญขึ้นสำหรับส่วนต่าง ๆ ของร่างกายคน มีผลต่อการ กำหนดพฤติกรรมระหว่างกันของคนในสังคม คือ ไม่แต่ต้องส่วนสำคัญของร่างกาย ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะถ้าไม่รู้ด้วย ข้อนี้อาจผ่อนผันได้ในกรณีของผู้ที่มีคุณวุฒิ วัยวุฒิ เห็นอกว่า เช่น ญาติผู้ใหญ่ อาจจับหรือลูบศีริ吉祥เด็ก ๆ ได้ ทั้งนี้โดยเจตนาดี คือเมตตา/ เอ็นดูและโดยอาการอันจะไม่ก่อให้เกิดความตกใจแก่เด็ก ในหมู่ชาวไทยคงดี จังหวัด

เพชรบุรี มีข้อห้ามว่า “ห้ามเขกหัวเด็ก ผิวขาวจะตกใจต้องแบะงชักูน” เป็นต้น

ลำดับขั้นความสำคัญของร่างกาย จะส่งผลไปแก่สิ่งของเครื่องใช้ หรือ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มที่ใช้สำหรับส่วนร่างกายส่วนนั้นให้มีความสำคัญตามลำดับขั้นไปด้วย ดังนั้น หมวด, เสื้อ, กางเกง, ถุงเท้า หรือ รองเท้า ก็จะมีความสำคัญลดหลั่นกันลงมา เช่นกัน และสิ่งใดที่ใช้กับอวัยวะส่วนที่มีความสำคัญอย่างกว่าแล้ว ก็จะไม่นำไปใช้กับอวัยวะของร่างกายที่ “สูง” กว่า เช่น ในสวัสดิรักษากะปราภูมิข้อห้าม เช่น

“... อาย่าเอาผ้านุ่งเข็ปพักตร์มิด
อย่าทำหมอนหนุนนิกรา

ผ้านุ่งทิหนึ่งแล้วอย่าทำเสื้อสวมตัว
อย่าເເປັນຜ້າໂພກພັນຫວ້າ ... ”

(สวัสดิรักษากะปราภูมิ ฉบับวัดลาด เพชรบุรี)

หรือจะล่าม ของอีสาน ที่ ห้ามใช้ดินเขี่ยเสื้อผ้า กีเซ่นกัน รวมไปถึงการจัดวางข้าวของ เหล่านี้ด้วยต้องให้อยู่สูง-ต่ำ ลดหลั่นกันตามความสำคัญอีกเช่นกัน

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นนี้ อาจสรุปได้ว่า ระบบความเชื่อเก่าแก่ของคนไทย อันได้แก่ความเชื่อเรื่อง “ ขวัญ นั้น ได้สร้าง โครงสร้างทางความคิดเรื่องการจัดลำดับ ความสัมพันธ์ของร่างกายคนไทยขึ้นไว้เป็นระบบ ” ที่กำหนดพฤติกรรม และความคิดของคนในสังคมอีกทีหนึ่ง ลิ่งได้หรือพฤติกรรมใดก็ตามที่เป็นไปในทางส่วนลดเม็ดต่อข้อกำหนดนั้น จึงถูกพิจารณาว่าเป็นเรื่อง “ หยาบ ” และยังก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นการล่วงละเมิดต่อระบบค่านิยมของสังคมด้วย คำสอนหรือข้อห้าม ที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อกำหนด หรือ ป้องกันพฤติกรรม “ หยาบ ” จึงมักควบคู่มาด้วยโทษของการฝ่าฝืนกฎหมายที่ขยบสังคม นั้นเสมอ เช่นคำสอนที่เรามักได้ยินกันบ่อยเมื่อเป็นเด็ก ว่าอย่า弄หัวกับหมอน กันจะเป็นฝีดังนี้เป็นต้น

เรื่องของ “ pollution ” หรือ ผลกระทบของร่างกาย

จากที่กล่าวถึงเรื่อง “ dirt ” หรือความหยาบอันเนื่องมาจากร่างกายแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งที่เป็นความหยาบขึ้นในสังคม ได้แก่ ขบวนการจัดระเบียบ เพื่อทำความสะอาดให้หมดสิ้น หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปภายใต้ กระบวนการของโครงสร้างทางความคิดที่เรามีต่อร่างกายตัวเอง, “ dirt ” จึงเป็นระบบความคิด ที่นำไปสู่การจัดการกับส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยเฉพาะส่วนที่เป็นอวัยวะภายนอกห้าม หลาย

อย่างไรก็ตาม ร่างกายของคน จะประกอบไปด้วยอวัยวะทั้งภายนอกและภายใน, อวัยวะภายนอกนี้ แม้ว่าเราจะรู้ หรือ รู้จักว่าประกอบไปด้วยอวัยวะใดบ้าง, ทำหน้าที่อะไร และสำคัญอย่างไร แต่ก็จะเป็นอย่างที่เราไม่มีโอกาสได้เห็น หรือ ไม่สามารถ บังคับควบคุมได้ เช่นอวัยวะภายนอก ทางเดียวที่จะสามารถ “ ติดต่อ ” กับอวัยวะเหล่านั้นได้ อาจจะด้วยวัสดุประสงค์ใดๆ อาทิ เพื่อรักษาโรคภัยใน หรืออื่นใดก็ตาม ก็ตัวอย่างทางอวัยวะชุดหนึ่งที่เราเรียกว่า “ ทวาร ” คนไทยถือว่าทวารทั้งร่างกายจะมี

ทวารอยู่ ๙ แห่ง หรือที่เรียกันว่า “ทวารทั้ง ๙” ได้แก่ ตา ๒, จมูก ๒, ทู ๒, ปาก, ทวารเบ้า และทวารหนัก

ทวารทั้ง ๙ อาจกล่าวได้ว่าเป็นอวัยวะชุดพิเศษของร่างกาย ที่ไม่สามารถบูลงไปให้ชัดเจนได้ว่า เป็นอวัยวะที่อยู่ภายนอก หรือภายในร่างกาย ด้วยเหตุที่ อวัยวะนั้น จะประกอบไปด้วย ทั้งส่วนที่อยู่ภายนอกเป็นอวัยวะที่จับต้องมองเห็นได้ และทั้งส่วนที่ ซ่อนอยู่ภายในร่างกายมีลักษณะเป็นห่อ หรือเป็นช่องลึกเข้าไป อาทิ จมูก, ส่วนที่เป็นดั้ง จมูกและปลายจมูกจะเป็นอวัยวะภายนอกที่ปรากฏอยู่บนใบหน้า กับทั้งโพรงจมูก ซึ่งเป็น ส่วนที่ลึกเข้าไปข้างใน ทู, กีปะกอบด้วยทั้งทั้งในทู และรูทู, ปาก, กีเม้นท์ริมฝีปาก ซ่องปาก และช่องคอ เมื่อส่วนของอวัยวะทั้งที่ปรากฏอยู่ภายนอก และทั้งที่อยู่ภายในประกอบ กันขึ้นแล้ว ก็จะทำหน้าที่เป็นเสมือนช่องทางที่เปิดเชื่อมระหว่างภายนอก ร่างกาย ให้ติดต่อถึงกันได้

หากพิจารณาตามทัศนะของ Douglas “ทวาร” น่าจะอยู่ในสภาพภาวะ marginal state หรือ liminality ด้วยเหตุที่ถ้าจะถือร่างกายว่าเป็นเขตแดน หรือเป็น อาณาบริเวณ某ันเป็นสิทธิครอบครองของบุคคลที่เป็นเจ้าของร่างกายนั้นแต่ล่วงแล้ว ทวาร ทั้ง ๙ ก็เปรียบได้กับ “ชายเขต” ที่ควบคุมการติดต่อ หรือ การผ่านเข้า-ออก เขตถือ ครองนั่นฯ ความเป็น liminality หรือ marginal state ที่ปรากฏ ก็คือ ความคลุม เครือของสถานภาพของอวัยวะเหล่านี้ที่ควบคุมไว้ว่าความเป็นอวัยวะภายนอก กับ อวัยวะภายนอก ดังกล่าวมาแล้วนั่นเอง

นอกจากนี้ อวัยวะทั้ง ๙ ยังมีลักษณะพิเศษร่วมกันอีกประการหนึ่ง คือ มีการขับถ่าย “ของเสีย” ภายนอกร่างกาย หรือภายนอกอวัยวะนั้นออกมาน้ำสู่ภายนอก อาทิ ขี้ทู, ขี้ด้า, ขี้มูก, ขี้ฟัน, ประจำเดือน, ถุงระบาย, ปัสสาวะ เป็นต้น การเรียกสิ่งที่ถูกขับ ถ่ายเหล่านี้ว่า “ของเสีย” ก็น้องมาจากลักษณะของสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง, สี, กลิ่น ล้วนอยู่ในสภาพอันไม่เป็นที่น่า宴ินดีทั้งสิ้น

การที่ทวารทั้ง ๙ ขับถ่าย “ของเสีย” นี้ ทำให้เกิดภาวะ disorder ขึ้นใน ร่างกายเนื่องจาก การขับถ่าย รวมทั้งสิ่งที่ถูกขับถ่ายออกมาน้ำสู่ภายนอก ล้วนอยู่ในสภาพนอกเหนือ การควบคุมของเจ้าของร่างกายทั้งสิ้น เราไม่อาจควบคุม, อดกัน หรือสกัดกั้นความต้องการ ขับถ่ายของทวารต่าง ๆ นี้ได. เราไม่อาจกำหนดเวลา, ความถี่ท่า, ขนาด, จำนวน หรือ ลักษณะต่าง ๆ เช่น สี หรือ กลิ่น ของสิ่งที่จะถูกขับถ่ายออกมาน้ำได้เลย เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่ เนื่องด้วยการขับถ่ายที่กล่าวมานี้ ตอกย้ำภัยได้การควบคุมของธรรมชาติในร่างกาย ทั้งสิ้น (โดยนัยยะ น้ำด่างจึงไม่ควรจัดอยู่ใน pollution ของร่างกาย)

ด้วยสภาพที่กล่าวมาทั้ง ๒ ประการ คือ ภาระที่เป็นชายขอบ และความนัก ระบบที่ปรากฏเกี่ยวพันกับทวารทั้ง ๙ จึงทำให้เราพิจารณาอวัยวะชุดนี้ ว่าเกี่ยวข้อง และ เป็นที่มาของลักษณะจากร่างกายคน ซึ่งสำหรับคนไทยแล้ว จะแยกแจงสิ่งที่พิจารณาว่า เป็นลักษณะ ด้วยการเติมคำว่า “ขี้” ลงไป ดังเช่น ขี้, ขี้ทู, ขี้ด้า, ขี้มูก

เมื่อเราถือว่า “ ของเสีย ” เหล่านี้เป็นมลภาวะ, เป็นสิ่ง “ สกปรก ” ที่ไม่ใช่มีความหมายในเชิงของการขาดความสะอาด, ขาดอนามัย หรือมีเชื้อโรค แต่เป็นความ “ สกปรก ” จากภาวะ disorder ผสมผสานกับลักษณะของตัวสิ่งนั้นเอง, ความเสื่อมเกี่ยวกับมลภาวะของคนไทย จึงมีผลต่อพฤติกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับอวัยวะของร่างกายส่วนที่ทำให้เกิด pollution รวมทั้งตัว pollution นั้นเองด้วย

นอกเหนือจากการหลีกเลี่ยงที่จะสัมผัสกับ pollution ของผู้อื่นอย่างสุดความสามารถแล้ว การหลีกเลี่ยงการสัมผัสสูญต้องกับผู้อื่นทางร่างกาย ก็เป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยป้องกันเราจากความ “ สกปรก ” จากมลภาวะในร่างกายผู้อื่น เพราะมลภาวะของคนจากทารกทั้ง 9 นั้นมีโอกาสที่จะได้โดยอุบัติภัยอวัยวะส่วนอื่น ๆ จากการสัมผัสจับต้องความไม่แน่นอนนี้ มีผลให้มีเพียงแต่เราจะไม่สัมผัสกับร่างกายผู้อื่น และโดยเฉพาะตรงส่วนที่เป็นทวารแล้ว เราจึงต้อง clarify ในร่างกายของเราต่อหน้าผู้อื่นด้วย

การที่เรามีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงการสัมผัส pollution จากร่างกายผู้อื่นนั้นส่อให้เกิดความรู้สึกของคนต่อ pollution จากร่างกายผู้อื่น ว่าเป็นสิ่งน่ารังเกียจกว่า pollution จากร่างกายของตนเอง, อายไปร์ติตาม ในบางกรณี เราได้นำเอาความคิดหรือความรู้สึกนี้มาใช้ในแย่รุ่มที่กลับกัน คือ ใช้พฤติกรรมการสัมผัส pollution ของผู้อื่น หรือระหว่างกันและกันโดยปกติ เป็นสัญญาณที่แสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความร่วมกัน (Incorporation) ในกลุ่ม หรือ ระหว่างบุคคล

ในวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขึ้นเรื่องขุนช้าง ขุนแผนตัดหัวนางวันทอง โดยเตือนให้นักถึงความหลวว่า “ ... พีดียวหมายเจ้อยากพี้ดาย... ” (ขุนช้างขุนแผน : น.383) การที่นำช่วงทองของยากกินมาก และบุนแผนชายมากที่เดียวอยู่ให้นางกินก็แสดงให้เห็นว่า ทั้งสองเคยมีความรักต่อ กันอย่างสนิทแน่น จนถึงกินหมากร่วมค้ำกันได้โดยปราศจากความรังเกียจ

ในบางท้องถิ่น ก็ใช้แนวความคิดในการร่วมสัมผัส pollution นี้เป็นการจัดความรู้สึกของความเป็น stranger ต่อกัน เช่น ใช้ประเพณีการดูดอุ ใบงานเลี้ยงผู้มาเยือนจากต่างถิ่น, เหล้าอุจะถูกเรียนไปรอบ ๆ วงเพื่อให้ทุกคนได้ดื่มจากໄหและจากหลอดเดียวกัน เป็นการแสดงออกถึงความสนิทสนม ไม่มีความรังเกียจหรือคิดว่าเป็น “ คนอื่น ” สำหรับกัน พิธีแต่งงานของหลาย ๆ ท้องถิ่น ก็นิยมนำ Concept นี้ไปใช้ในเมืองขึ้นตอนของพิธีกรรมที่ต้องการการแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ่าว-สาว โดยจะใช้การรับประทานสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันอาทิ รับประทานไข่จากนายครรภ์สูชัวญ, ในกรณีที่มีการผูกวัณ, หรือรับประทานน้ำมะพร้าวร่วมกันตามพิธีของทางใต้ เป็นต้น Van Genuep เรียกพิธีเหล่านี้ ซึ่งจัดอยู่ในพวกเดียวกับ Rite of Incorporation ว่า Rite of Physical Union

กล่าวโดยสรุป ความคิดเกี่ยวกับเรื่อง pollution หรือ มลภาวะจากร่างกายของคนไทย มีลักษณะที่เป็นไปอย่างค่อนข้างจะสอดคล้องกับคำกล่าวของ Douglas ที่ว่า

“ ...Pollution beliefs certainly derive from rational activity, from the process of classifying and ordering experience. They are, however, not produced by strictly rational or even conscious processes but rather as a spontaneous by product of these processes... ”

(Douglas : 1979 : P. 58)

เรื่องของ “danger” หรือ กัยอันตรายจากร่างกาย

ความคิดเรื่อง danger หรือ เรื่องกัยอันตรายจากร่างกาย เป็นความคิดที่เนื่องมาจากการร่วมกันของภาวะในช่วง Transition หรือใน marginal state ที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในส่วนของ pollution ลักษณะพิเศษทางสถานภาพของสิ่งที่เกิดขึ้นหรืออยู่ในช่วงเวลาหนึ่งคือ ความก่ำกว่า (ambiguity) ไม่สามารถระบุให้ชัดเจนลงไปได้ Douglas เห็นว่าในภาวะการณ์นี้ จะเป็นภาวะที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือ ตกอยู่ในอันตราย

“ ... to have been in the margin is to have been in contact with danger, to have been at a source of power ... ”

(Douglas : 1979b : P.97)

Danger นั้นเกิดจากสภาพการณ์ในช่วง Transition หรือใน marginal state ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณา กับร่างกายของคนแล้ว พบร่วมกันของร่างกายที่ได้รับการพิจารณา ว่ามีสถานภาพ หรือ มีลักษณะดังกล่าว อยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. อวัยวะที่มีลักษณะพิเศษ กับ
2. ภาวะพิเศษของร่างกาย

อวัยวะส่วนที่มีลักษณะพิเศษสำหรับคนไทย ชุดแรกก็คือ ทวารทั้ง 9 ชิ้น ได้กล่าวไปแล้วในเรื่อง dirt “ ทวาร ” เป็นอวัยวะที่อยู่ “ ชายขอบ ” ของร่างกาย และมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นเสมือนประตูเปิดจากร่างกายของคนออกสู่ภายนอก และรับสิ่งต่างๆ จากภายนอกเข้าสู่ร่างกายที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น อากาศ, อาหาร เป็นต้น “ ทวาร ” จัดเป็นอวัยวะชุดพิเศษ ซึ่งมีสถานภาพก่ำกว่า ไม่สามารถจัดเข้าประเภทกับอวัยวะภายนอกหรืออวัยวะภายในได้

อวัยวะพิเศษอีกชุดหนึ่ง ก็คือ อวัยวะที่มีคุณสมบัติเรียบง่ายของมันขึ้นได้ เช่น เล็บ, ฟัน, หนวด, เครา เป็นต้น การที่อวัยวะเหล่านี้มีความพิเศษไปกว่าอวัยวะอื่นๆ นั้น อยู่ตรงที่จะงอก芽 ขึ้นเรื่อยๆ และจะขึ้นใหม่หรือ芽 ออกมากอึกได้แม้จะถูกตัด หรือโขนทึบไปแล้วก็ตามจึงเป็นภาวะที่คนจะต้องคงอยู่ดูแล ตรวจสอบว่าควรจะต้องตัด หรือทำความสะอาดหรือยัง ลักษณะเหล่านี้ทำให้คนไทยพิจารณาอวัยวะชุดนี้ว่ามีลักษณะ ambiguous ในตัวเอง

ความก่ำกว่าของอวัยวะชุดพิเศษทั้ง 2 ชุด ที่กล่าวมา ส่งผลให้คนเกิดความรู้สึกถึงอันตรายจากความไม่ประจำ ไม่แน่นอนของอวัยวะเหล่านี้ โดยเฉพาะในระบบสัมคมที่มีลักษณะ ill - articulated มีความลับสนในอำนาจในสัมคม คนพวงกีฬามีสถานภาพพิเศษหรือมีอำนาจพิเศษบางอย่าง จะได้รับการยอมรับนับถือในอำนาจอันไม่

ถูกต้องตามกำหนดของครมนั้น เช่น พากพ่อมดหมอดี ซึ่งจะใช้อำนาจของตนไปในทางที่จะก่อให้เกิดโภช เกิดอันตรายขึ้นในสังคม ในสภาพเช่นนี้ อวัยวะพิเศษเหล่านั้น มักถูกใช้เป็นเครื่องมือ หรือ อุปกรณ์ประกอบในการสร้างสรรหรือการทำลายอุบลาระที่เมื่อกันว่าเกิดจากความไม่สงบ อาทิการน่าเล่น闷 หรือ เสื้น มาประกอบพิธีบางอย่าง เช่น การผูกหุ่นผีรูปผีหรือ โดยเชือกันในหมู่ผู้ทำพิธีว่า อวัยวะเหล่านี้จะเป็นสิ่งแทนดัวและจิตใจของเจ้าของอวัยวะนั้นได้ การทำพิธีทางไสยศาสตร์ทำนองนี้ มักมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างอำนาจบางอย่างขึ้นเพื่อบังคับผู้ถูกกระทำให้มีความคิดหรือพฤติกรรมเป็นไปตามความต้องการของผู้ทำพิธี ซึ่งมักก่อให้เกิดอันตรายหรือเกิดโภชแก่ผู้ถูกกระทำอย่างรุนแรง

ในกรณีของการทำลายวิชาความ ทวาร โดยเฉพาะการหนัก เป็นช่องทางสำคัญที่ศัตรูจะสามารถทำร้ายคนที่ใช้วิชาความ เช่น คงพันชาตรี บังกันร่างกาย ในเรื่องขุนข้างขุนแผน ปราภูเรื่องทำนองนี้อยู่ 2 ครั้ง ครั้งแรกคือ คราวขุนศรีวิชัย พ่อของขุนข้าง ถูกใจปล้นบ้านรุ่มทำร้าย แต่ไม่สามารถทำอันตรายได้

“...ขโมยว่าอ้ายมีนังดีครัน
จึงมัดตีนคุดคุ้ดหมูบี้
อ้ายขโมยอิดหนาระอาใจ
จึงเอาหลาวดำรุวหารไว
กับอีกครั้งหนึ่งเมื่อขุนแผนพลายงาม ยกทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้รับกับแสนตระเพชร แม่ทัพเปียงใหม่

หอดคนสะบันยับเยินไป
ทั้งแทงทั้งยิงหาเข้าไม่
นีจะทำอย่างไรพอได้คิด
ขุนศรีวิชัยก็ดับจิต ...” (หน้า 41)

“...อ้ายเพชรกล้าคนนี้ดีใจหาย
จะฟันแทงลักเท่าไรก็ไม่ตาย
ขุนแผนร้องว่าอ่ำมีฉา
ถึงมาตรแม้นอยู่ยังมั่นคงทัน
“...อ้ายเพชรกล้าคนนี้ดีใจหาย
ยังนอนหายใจอยู่ดูขอบกล
เขย়พวงเรอาหลาวดะลงกัน
ແয়়ให়জনถিংকোচমৰণা ...”

(หน้า 708)

“ทวาร” จึงนับเป็นจุดอ่อนที่นำมาซึ่งภัยอันตรายต่อร่างกาย ด้วยเหตุผล 2 ประการคือ ประการแรก ความที่มี status กำกับ ไม่ใช่วัยวะภายนอก และก็ไม่ใช่วัยวะภายในความต่าง ๆ ที่คุ้มกันร่างกายภายนอกไม่ให้คนทำร้ายได้ จึงไม่มีผลต่อทวาร กับประการที่สอง ยังเป็นช่องทางเปิดให้ศัตรุเข้ามาทำร้ายภัยในร่างกายได้อีกด้วย

ความคิดเรื่องอันตรายที่เกิดขึ้นจากอวัยวะเหล่านี้ เป็นผลให้ปราภูข้อห้ามคำสอนที่มีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมที่เกี่ยวกับร่างกายส่วนดังกล่าวไว้หลายข้อ เช่น การตัดผม, สรงน้ำหรือตัดเล็บ

“...อนีช่วันชาระสระพระเกล้า
ตัดเล็บวันพุธจันทร์กันจัญໄร
อังคารเสาร์สัปดาห์บัดได้ม
.....”

(สวัสดิวิชา น.484)

“ ... ใจจะตัดເກີຫໄທ	ພິຈາລົນ
ອາກີດຍືມີ້ນມານ	ມາກໄສ້
ສະຕິຈະສໍາຮາຜ	ລ້າງໂຣຄ
ພິວະວັນອັກຄາຣ	ເດຍລ້າຄູ່າ
ຕັດພົມວັນພຸອແລ້ວ	ອັປລັກຊົນ ນາພຳວ່ອ
ວັນພຸທ້ສເທພຍດວກຂໍ	ປົກປົ້ອງ
ວັນສຸກ່ງຈະມືກັກ	ໜາມາກ
ວັນເສາຣ໌ເກີດມຄລ້ອງ	ແຊ່ຜູ້ສຽງເສຣີນໆ ”

(ສມພັບ : 2515 : ນ. 143 - 144)

ສ່ວນໃນດ້ານກວະພິເສະຂອງຮ່າງກາຍ ຂຶ້ນໄດ້ແກ່ ການມີປະຈຳເດືອນ ກາວຕັ້ງຄຣວົງ ທີ່ ອີ່ ກາວຄລອດບຸຕຸຣ ເປັນດັນ ກວະກາຍຮ່າງກາຍເຫຼຸ່ນ ລ້ວນຖຸກພິຈາຮານວ່າອູ້ນໃນ Transitional state ທີ່ ມີສະຖານກາພທີ່ indefinable ໄປຕ່າງໆ ກັນ ການມີປະຈຳ ເດືອນ ຖຸກຈັດເຂົ້າເປັນກວະຂອງຮ່າງກາຍທີ່ເປັນທີ່ມາຂອງ pollution ອ່າຍ່າຍັດເຈນ ສ່ວນກາວຕັ້ງຄຣວົງທີ່ກາວຄລອດບຸຕຸຣ ນັ້ນ Douglas ເຫັນວ່າເປັນເຮືອງທີ່ມີ ambiguous ອ່າງສູງ ເພຣະມີຄວາມໄມ່ແໜ່ນອນຮອຍໝໍ້າຫ້າງໜ້ານ້ານປກກາຣ ເຢັ່ນ ເດີຈະມີເພົາໄດ້ ທີ່ ກັ້ນແມ່ ແລະເດີຈະຮອດໝົວທ່ອງໄມ່ ກວະພິເສະຂອງຮ່າງກາຍເຫຼຸ່ນ ຈຶ່ງລ້ານກ່ອໃຫ້ເກີດອັນດຽຍຫັ້ນໄດ້ ເນື່ອຈາກ

“ ... danger lies in transitional states, simply because transition is neither one state nor the next, it is indefinable... ”

(Douglas : 1979b : p. 96)

ຄວາມສ້ານິກທີ່ອຕະຮ່າງໜັກໃນອັນດຽຍອັນເກີດຈາກກວະເຫຼຸ່ນ ມີປະກຸງອູ້ນໃນສັງຄມໄທຢາທີ ຄໍາເປົ້າຍບປ່ຽຍ ກາວຕັ້ງຄຣວົງແລະກາວຄລອດບຸຕຸຣຂອງຜູ້ທຸກໆໃໝ່ວ່າ ເສີ່ງອັນດຽຍພອກກັບກາວອອກສ່າງຄຣາມຂອງຜູ້ໜ້າຍ, ໃນບຸນຫຼັງບຸນແພນ ເມື່ອນາງທອງປະກົງ ຄຣວົງແກ່ກລອນວ່າ

“ ...ຈໍາສືລກວານາເປັນເນື້ອງນິຕິຍໍ ນັ້ນມີຈິດນັ້ນໜີ້ຂັ້ນແໜ້ນຫວ້າ
ກວານນູ້ໜ້າດ້ວຍດອກນັ້ນ ໄນກັ້ວ້າທີ່ຈະເປັນອັນດຽຍ – ”

(ບຸນຫຼັງບຸນແພນ ນ.7)

ກັ້ນໃນກາວຄລອດບຸຕຸຣແຕ່ລະຄວັງ ກົດມີການໃຊ້ຄາດາອາຄມແສກເປ່າ ແລະບນນບານຄາລກລ່າວໃຫ້ສິ່ງສັກດີສືກອື້ນໆຂ່າຍຄຸ້ມຄອງປ້ອງກັນອັນດຽຍໃຫ້ດ້ວຍ

ກາວຕະຫຼາກໃນອັນດຽຍຂອງກວະເຫຼຸ່ນ ໃນສັງຄມໄທຈີ່ປະກຸງຂອ້າມຄຳສອນເກີ່ວກກັບກາວປົງປັດຕິດວ້າຂອງຜູ້ທຸກໆທີ່ອູ້ນໃນກວະດັ່ງກ່າວ່າ ທີ່ ພຸດຕິກຣມທີ່ເກີ່ວຂອງກັນຜູ້ອູ້ນໃນກວະນັ້ນໆ ”

“ ...ແມ້ນສຕຣີມີຮະດູອຍ່າຍຸ່ດ້ວຍ ດັ່ງນີ້ມີວ່າຍກົມັກເສີຍຈັກຊຸ
ມັກເກີດມີຝີພອງເປັນທນອງພຸ ຄວາມທໍານຸນໍາຮູ່ອົກໃຫ້ຈົດ ... ”

(ສຸນກຽງ : 2528 : ນ.486)

และคำสอนเบ็ดเตล็ดของภาคต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้มีครรภ์ อาทิ

- ห้ามนั่งขวางบันได จะคลอดลูกไม่ออกรัก
- ห้ามกินกล้วยแฝด จะได้ลูกแฝด
- ห้ามเอาไม้ขัดเกล้าเสียบมวยผม จะทำให้คลอดยาก
- ภายใน 1 เดือนหลังคลอดบุตร ห้ามทำงาน และห้ามไปไหน

(คติความเชื่อ : น.90 - 92)

สรุป

จากการสำรวจความคิดเห็นร่างกายคนไทย พบร่วม ร่างกายของคนไทยจะประกอบไปด้วยโครงสร้าง 2 ส่วน คือ โครงสร้างทางกายภาพ และโครงสร้างทางลักษณะ ซึ่งประการหลังนี้ ได้สร้างความหมายทางลักษณะให้กับร่างกายของคนไทย ซึ่งมีผลให้เป็นสมேือนโครงสร้างทางความคิดที่จัดระบบเกี่ยวกับลำดับความสัมพันธ์และความสำคัญของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ดังนั้น สภาพ หรือพฤติกรรมใดของร่างกายที่ไม่สามารถจัดเข้าระบบนี้ได้ หรือ ไม่สอดคล้องกับระบบจะถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่หยาบ (dirt). สิ่งที่ “ ลอกปูร ” (pollution) หรือ สิ่งที่เป็นอันตราย (danger) ซึ่งคนไทยจะมีการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมของคนในลักษณะ เพื่อให้สอดคล้อง หรือเพื่อเป็นการแก้ไขหรือป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่ดัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับโครงสร้างทางความคิดของตน

หนังสืออ้างอิง

ภาษาไทย

1. นันทา บุนกัดดี **การวิเคราะห์ความเชื่อของชายไทยในสวัสดิรักษษา** นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร 2530
2. เพ็ญศรี ดุํก และคนอื่นๆ (บรรณาธิการ) **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ 2530
3. เรื่องกognามายตราสามดวง กรุงเทพฯ : อุดมศึกษา 2521
4. ศิลปากร, กรม **ชีวิตและงานของสุนทรภู่** กรุงเทพฯ: ครุสภาก 2528
5. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับทดลองเผยแพร่ชาติ กรุงเทพฯ : แพร่วิทยา 2513
6. สมบัติ จันกรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุกเกณฑ์ **ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย** กรุงเทพฯ : ดูงดีการพิมพ์ 2523
7. สมพงษ์ เกรียงไกรเพ็ชร **ประเพณีไทยโบราณ** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จรัลสนิทวงศ์ 2515

บทความ

1. วิไลวรรณ ชนิชฐานันท์ “คำเรียกชักจู : บันทึกประวัติศาสตร์โบราณและสัญญาลักษณ์และความหมาย” **รวมบทความประวัติศาสตร์** ฉบับที่ 10 กุมภาพันธ์ 2531.

ภาษาอังกฤษ

1. Douglas, Mary. (1979) *Implicit Meanings* London : Trowbridge & Esher
2. Douglas, Mary. (1979 b) *Pmity and Danger*. London : Trowbridge & Esher
3. Terwiel, B.J. (1980) *The Tai of Assam and Ancient Tai Ritual Vol.I Life - Cycle Cuemouies*. Gaya : the S.E.A Review Office